

بررسی جنبه های مردم شناختی شهر کرمان از منظر گردشگری (با تکیه بر میراث فرهنگی)

عطیه آستانی^۱

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد مردم شناسی

AtiehAstani@gmail.com

چکیده

اصولاً دو رکن اصلی گردشگری انسان و محیط هستند و همین دو رکن موضوع اصلی علم جغرافیا را تشکیل می دهند همانطور که در علم جغرافیا به دنبال تأثیرات متقابل بین انسان و محیط هستیم در گردشگری نیز از آنجا که انسان به عنوان یک رکن اساسی تأثیرگذار بر روی محیطی که به عنوان فضای جغرافیای مطرح است به دنبال شناخت این تأثیرات می باشیم. به همین خاطر در نگرش به مقوله گردشگری جدای از مسائل ظاهری آن باید به پیامدهای گوناگونی که این مقوله بر روی یک منطقه گردشگرپذیر می گذرد توجه داشته باشیم از طرف دیگر محیطی که از گردشگری متأثر می شود دارای جاذبه های طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و همچنین امکانات زیربنایی می باشد لذا هدف این تحقیق را می توان در جملات زیر خلاصه کرد. معرفی توانهای بالفعل گردشگری در شهر کرمان به عنوان یک ناحیه مستعد گردشگرپذیر. شناساندن گردشگری به عنوان یک فعالیت چند بعدی با اثرات مهمی که بر اقتصاد، اوضاع اجتماعی و فرهنگی و کالبدی شهر تاریخی و باستانی کرمان گذاشته است. مشخص کردن مشکلات ناشی از توسعه گردشگری در شهر کرمان و ارائه راه حل های پیشنهادی در این زمینه، به نحوی که راه گشای ادامه فعالیت در این زمینه باشد. بررسی عوامل مؤثر در عدم تمایل بخش خصوصی برای سرمایه گذاری در صنعت توریسم. با توجه به اینکه مطالعه ی موردی است روش اصلی روش میدانی و ژرفانگر و روش تکمیلی آن مطالعات تاریخی می باشد. تکنیک اصلی شامل مشاهده، مشارکتی و تکنیک تکمیلی فن کتابخانه ای و بررسی اسناد و مدارک بوده و ابزار مورد استفاده آن مصاحبه می باشد.

کلمات کلیدی: گردشگری، جاذبه های طبیعی، کرمان، میراث فرهنگی

مقدمه

مسافرت و صنعت گردشگری به عنوان بزرگترین و متنوع ترین صنعت در دنیا به حساب می آید. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می دانند. بویژه در کشورهای در حال توسعه که شکل های دیگر توسعه اقتصادی مثل تولید یا استخراج منابع طبیعی، از نظر اقتصادی به صرفه نیست، یا نقش چندان مهمی در صحنه تجارت و بازرگانی ندارد. به توسعه صنعت گردشگری توجه زیادی می شود. بنابراین تردیدی نیست که همه کشورهای جهان تلاش می کنند تا در رقابتی تنگاتنگ در پی بهره گیری از مزایای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی برآمده و سهم بیشتری از درآمد و بالا بردن سطح اشتغال ناشی از بهینه سازی این صنعت خدماتی در کشور خود داشته باشند.

صنعت گردشگری امروز در اغلب کشورهای جهان، به ویژه جهان سوم، کلید اقتصادی به شمار می رود تا جای که در کشورها گردشگری بیش از سایر برنامه های توسعه در اولویت قرار گرفته است. و تلاش می شود که عواملی را که در گسترش و رونق صنعت گردشگری مؤثرند شناسایی شوند. طرفداران صنعت جهانگردی بر این باورند که این صنعت می تواند تشنه های سیاسی را کاهش دهد و برای صلح جهانی عامل تعدیل کننده به حساب آید. در حالی که مرزهای خارجی کشورها کم رنگ می شود. پدیده ای به نام «دهکده جهانی» معنا و مفهوم پیدا می کند و بدین گونه دنیا روز به روز کوچکتر و افراد به هم نزدیکتر و صمیمی تر می شوند.

در کشور ما که عنایت به درآمدهای غیرنفتی از سیاستهای اقتصادی دولت محسوب می شود. توسعه جهانگردی می تواند به عنوان منبع درآمدزا و پربرهه تلقی شود، که در صورت برنامه ریزی صحیح قادر خواهد بود منبع ارزی قابل توجهی را در اختیار متولیان اقتصادی کشور قرار دهد. عواملی که جهانگردان را وادار به انتخاب مکانی برای سیاحت در کشورهای خاورمیانه از جمله ایران می نماید. می توان به چند دسته تقسیم نمود که از بین آنها مهمترین، وجود ویژگیهای خاص بناها و مجموعه های تاریخی است. چرا که اینگونه مکانهای ویژه، مفاهیم واقعی زندگی و فرهنگ گذشتگان مردمان این مرز و بوم را برای آنها بیان و یا ترجمه می کند. جهانگردان برای رسیدن به چنین هدفی هرگونه هزینه و رنج سفری را از جان دل می پذیرند. ولی آنچه حرکت آنها را در این راستا تسریع می نماید. وجود انگیزه های جنبی، سرگرمیها، و وسایل راحتی جهانگرد است که در مرحله دوم اهمیت قرار می گیرد. در اینجا چنانچه این امر مورد توجه ویژه قرار نگیرد، و عملاً با فقدان یا کمبود آن روبرو باشیم یقیناً تأثیر شدیدی در ایجاد انصراف برای نیل به چنین حرکتی خواهد داشت. بنابراین باید نقاط ضعف این صنعت در ایران شناسایی شود. تا شاهد رشد این صنعت باشیم. هنگامی که با عینک جامعه شناسی به صنعت جهانگردی می نگریم. در می یابیم که جهانگردی یک ابزار گفتگوی فرهنگی و ایجاد تفاهم است که در تمام طول تاریخ بشر تا عصر صنعت چنین بوده است. ولی چگونگی جلوه های جهانگردی از عصر صنعت تا به امروز این اصل را از صورت عام و فراگیر خود دور کرده است. صنعت با تمام جلوه های فنی و اجتماعی خود بر جهانگردی هم مانند هر چیز دیگر اثرهای آشکار به جا نهاده است. یکی از اثرهای عمده ای که صنعت جدید و پیامدهای اجتماعی آن بر پدیده جهانگردی فرو نهاده از معنای فرهنگی آن است. جهانگردی در عصر صنعت و ماشین بیش از آنکه یک حرکت فرهنگی باشد یک حرکت روانشناختی اجتماعی شده است. «دیباچی، ۱۳۷: ۴۰»

بیان مساله

منظور از مردم شناسی نیز مطالعه ویژگی های فرهنگی و اجتماعی گروههای انسانی در محدوده جغرافیائی معین و در دوره تاریخی مشخص است که عناصر ویژه ای نظیر، زبان، هنر، موسیقی، آداب و سنن، ازدواج، عادات و خلیقات، خانواده، خویشاوندی، مذهب، اقتصاد، حقوق، پوشاک، فنون ... را در برمی گیرد. فرهنگ نیز با گسترش دامنه مطالعات و تحقیقات فرهنگی و پیشرفت تکنولوژی، دارای معنا و مفهومی وسیع و همه جانبه گردیده است، به این ترتیب مطالعه و تحقیق فرهنگها قسمت عمده ای از قلمرو مردم شناسی را در برمی گیرد. از این رو برخی از دانشمندان دانش مردم شناسی و انسان شناسی را «علم مطالعه فرهنگها» (اعم از مادی و غیرمادی) می باشد

از آنجا که امروزه صنعت توریسم در دنیا یکی از منابع مهم درآمدزایی و در عین حال از جمله پارامترهای مؤثر در تبدلات فرهنگی بین کشورها می باشد. در این میان کشور ایران با یک قدمت تاریخی چندین هزارساله و وجود جاذبه های سیاحتی و زیارتی از جمله مراکز مهم توریستی جهان می باشد. در این راستا استان کرمان دارای جاذبه های طبیعی، تاریخی، فرهنگی و هنری می باشد که شامل: کوهها، دشتهای، دریاچه ها، قلعه ها، بناهای قدیمی و مذهبی همراه با شبکه ارتباطی شوسه، راه آهن و هوایی اهمیت توریستی این استان را نشان می دهد. و در این میان شهر کرمان دارای جاذبه های مطلوب و کم نظیر در جهت جذب جهانگردان می باشد که تا به حال با این همه استعداد و پتانسیل در این زمینه مورد بی توجهی قرار گرفته است و به صورت یک ضرورت برای تحقیق می باشد.

ورود جهانگردان به شهر کرمان می تواند منافع زیادی در برداشته باشد. و منطقه را متحول سازد. چه از بعد اقتصادی و چه از بعد فرهنگی و اجتماعی، از لحاظ بعد اقتصادی باعث افزایش درآمدهای ارزی، افزایش تحرک در صنعت جهانگردی و ایجاد زمینه های اشتغال، گسترش مبادلات با خارج از کشور کمک به گسترش بخشهای اقتصادی وابسته به جهانگردی تسریع در روند عمرانی شهر خواهد شد. از لحاظ بعد فرهنگی باعث تسریع در تعالی فرهنگی شهر، معرفی فرهنگ و تمدن و جلوه های طبیعی منطقه و استان حفظ میراث فرهنگی و تاریخی شهرستان نقش به سزائی دارد. از لحاظ بعد اجتماعی باعث توسعه متعادل اجتماعی شهر، در هم شکستن فاصله های اجتماعی، رفاه فراگیر و همه جانبه در شهر، بهسازی سلامت روانی شهر، و با توجه به ارتباطات سریع اجتماعی و جغرافیایی ضمن افزایش آگاهی های ملی در مورد نحوه زندگی، باورها، آداب و رسوم و سنتهای اقوام مختلف بستر مناسبی برای تحکیم و پیوند هر چه بیشتر مردم و همبستگی بیش از پیش ملی را فراهم می کند.

در این تحقیق به معرفی توانها و پتانسیل های توریستی شهر کرمان می پردازیم. برای بدست آوردن اطلاعات در مورد جاذبه های توریستی از طریق روشهای توصیفی، کتابخانه ای، و مشاهده و عکسبرداری به معرفی جاذبه های توریستی پرداخته شده است.

اهمیت و ضرورت تحقیق

- قرن بیستم همراه با دگرگونیها و تحولات عمیق سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، علمی درون خود سده انقلاب جهانی توریسم است. انقلابی در صنعت تولید بازرگانی و تبلیغات توریسم که این صنعت را از زمره بزرگترین و سودآورترین صنایع درآورده است. افزایش عمومی درآمد کشورهای صنعتی و پذیرفتن قوانین اجتماعی، پیشرفت صنایع حمل و نقل و کاهش هزینه های سفر از جمله عواملی است که باعث گسترش سیرو سیاحت بین المللی می گردد. سفر به دیگر نقاط می تواند عامل مهم پیشرفت اجتماعی و فرهنگی تلقی شود. سفر عاملی است که امکان برخورد تمدنها را فراهم می آورد، به بهتر شدن نهادهای آموزشی می انجامد و اندیشه های جدید و نو آوریها را پدید می آورد و یا آنها را به دیگر سرزمینها منتقل می کند. کرمان از نظر موقعیت جغرافیایی (اقلیمی، طبیعی، انسانی، فرهنگی، اقتصادی، تاریخی) یکی از غنی ترین و جالب ترین استانهای ایران و در ردیف کلان استانهای مورد توجه و علاقه محققان و گردشگران و مسافران داخلی و خارجی می باشد و پیوسته ارزشها و پتانسیل های موجود در کرمان مورد نظر کسانی است که به این دیار و سرزمین سفر می کنند.
- در بررسی سابقه گردشگری و سیاحتی شهر کرمان در صدها سال پیش این منطقه بنا به گواهی و روایت تاریخ سیاحان و مطالب مندرج در سفرنامه های جهانگردان اسلامی و اروپایی بیش از سایر شهرهای ایران مورد توجه قرار گرفته است. حالا که امکانات بالقوه در اختیار این منطقه است و طبیعتش بسیار زیبا و آثار تاریخی اش رزشمند و در ردیف میراث جهانی قرار دارد و غذا و آداب و رسوم و سنت هایش دلپذیر است. باید این منطقه را بهتر از آن چه هست آماده پذیرش جهانگردان نمود. و در هر شرایطی امکانات لازم را فراهم ساخت. تا سود بیشتری در کنار شناخت واقعی منطقه عاید این شهر شود. پس با وجود این منابع غنی و توانمندی های منطقه توسعه صنعت جهانگردی در این منطقه امری ضروری به نظر می رسد و بررسی موانع موجود بر توسعه این صنعت اهمیت این تحقیق را بیشتر می کند. از میان برداشتن موانع و مشکلات موجود، در واقع راه را برای دستیابی به اهداف و مقاصد هموار می کند. یک برنامه ریزی دقیق در این راستا به دنبال یافتن راه حلهای منطقی و قابل اجرا برای حل مشکلات و معضلات است. چرا که محور اصلی اجرای برنامه های پیش بینی شده حذف موانع و مشکلات بازدارنده است. تنها از طریق رفع این دشواریها و معضلات است که صنعت جهانگردی شهر کرمان جایگاه خود را

خواهد یافت و هدفها و ایده آلهای قابل دسترسی خواهد شد. پس چنانچه این صنعت در شهر کرمان گسترش یابد مزایای زیادی را از قبیل: گسترش زمینه اشتغال، توسعه و گسترش امور زیر بنایی، رونق و ایجاد درآمد بیشتری برای مردم کسب درآمد ارزی، متعادل کردن توزیع درآمدها و... به دنبال خواهد داشت.

اهداف تحقیق

- بررسی جنبه های مردم شناختی شهر کرمان از منظر گردشگری با تکیه بر میراث فرهنگی هدف اصلی این تحقیق است.
- بررسی روابط فرهنگی و جذب توریست در شهر کرمان .
- بررسی نقش گردشگری و میزان اهمیت آن در سیستم اقتصادی شهر کرمان .
- بررسی فرهنگ مردم و جذب توریست در شهر کرمان.
- بررسی هماهنگی بین مسولین و جذب توریست به شهر کرمان .
- بررسی سرمایه گذاری و جذب توریست در شهر کرمان .
- بررسی عوامل موثر بر جذب و دفع توریست به شهر کرمان .
- جلب مشارکت مردمی در احیاء و مرمت و نگهداری ابنیه تاریخی و جاذبه های طبیعی
- پتانسیل سنجی زمینه های اشتغال و افزایش بازده سرمایه گذاریها
- معرفی مراکز جذب گردشگر و هدایت گردشگران به سمت استان
- اولویت بندی سیاست گذاری ها و برنامه ریزیهای مربوط به احداث و ایجاد اقامتگاهها و مراکز تفریحی در مناطقی که استعداد بیشتری نسبت به بقیه مناطق دارد

سوابق تحقیق

- بررسی میزان جذب توریسم از دیدگاه سازمان ایرانگردی و جهانگردی شهرستان مشهد فرهمندی،
- مطالعات و برنامه ریزی صنعت توریسم استان آذربایجان شرقی ۱۳۷۳ توسط حسن زنده دل با همکاری سازمان برنامه و بودجه استان آذربایجان شرقی.
- مکانیسم توریسم و وضعیت ایران در امر جهانگردی
- خاتمی، صفرعلی، مکانیسم توریسم و وضعیت ایران در امر جهانگردی صنعت توریسم، کارشناسی ارشد (علوم اجتماعی) دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی به راهنمایی بهنام، جمشید ۱۳۴۹
- مسافرتها توریستی در کشورهای توسعه نیافته: بلاتنون نویسنده این مقاله سعی کرده است صنعت توریسم را در کشورهای توسعه نیافته از بعد فرهنگی و اجتماعی مورد بررسی قرار دهد و نشان دهد که جهانگردان با چه هدفی (تفریحی، ورزشی، زیارتی، تجاری، آموزشی .....) به این کشورها سفر می کنند.
- مسافرت، توریسم و مهمان نوازی. نیویورک ۱۹۸۷ نوشته: ریچ و گلدر

روش تحقیق

- در این تحقیق به علت اینکه موضوع مردم شناختی است روش اصلی تحقیق ژرفانگر و میدانی است

- در این تحقیق روش تکمیلی تاریخی است و در تحقیقات میدانی از ابزار عکاسی و فیلم برداری جهت جمع آوری اطلاعات استفاده شده است

بحث و بررسی

آثار و بناهای تاریخی: ازغنی ترین عناصر فرهنگ مادی هر سرزمین که نشانه تمدن نیاکان آن جامعه و شناسنامه ای برای بیان موجودیت یک تاریخ است، آثار باستانی بجای مانده آن اقلیم می باشد. در جای جای سرزمین پهناور و اسلامیمان - بخصوص در اقلیم ایرانیان باستان (کرمان) - آثار و نشانه هایی از تاریخ کهن و دیرینه کشورمان وجود دارد که هر یک از آنها گوشه هایی از تمدن و تاریخ پرافتخارمان را باز می نمایند. حفظ و حراست از این آثار و ابنیه علاوه بر اینکه باعث پاسداری از قدمت و دیرینگی تاریخی سرزمینمان را سبب می شود، می تواند زمینه ساز رشد و توسعه صنعت گردشگری نیز شود و مشتاقان و علاقمندان این قبیل آثار و ابنیه را از داخل یا خارج به دیدار و موارث فرهنگی گرانسنگ این دیار، روانه نماید. نکته مهم در خصوص آثار و بناهای تاریخی اینکه، اگرچه مهمولا "جاذبه های چون مشتاقیه، گنبد جلیله، مسجد جامع، مسجد امام (ملک) و... در کرمان، و آثاری چون آستانه شاه نعمت اله ولی، باغ شاهزاده در ماهان و آستانه شاهزاده حسین در چوپاروارگ تاریخی در بزم مورد بازدید قرار می گیرند، اما نباید فراموش کرد که آثاری با قدمت بیشتر در کرمان وجود دارد، مانند تپه یحیی در صوغان بافت، مجموعه سنگی میمند، تل ابلیس در بردسیر، آقوس شهداد و ویرانه های شهر دقینوس یا شهر دسیوس جیرفت که طول عمر برخی مانند مجموعه میمند به قریب ۱۰ هزار سال پیش از این می رسد، اثری که رد پای تاریخ و فرهنگ این دیار به شماری رود نشان از انسانهایی است که فرهاد گونه باتیشه عشق و ایمان، دل سنگ را شکافته و نقشی از همت و حمیت خود را بر سینه کوه نشانده اند. البته قابل ذکر است که کرمان از لحاظ ابنیه تاریخی جزو پنج شهراول ایران به حساب می آید.

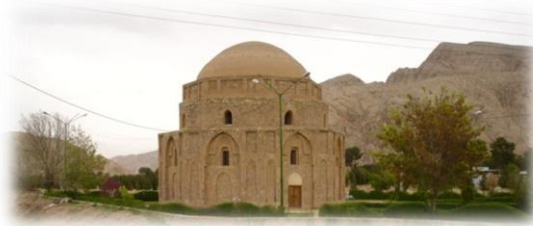
۱- باغ شاهزاده ماهان (ماهان - ۱۲۹۸ هجری قمری):

باغ شاهزاده یکی از عالیترین و زیباترین باغ های سنتی ایران محسوب می شود. این باغ در نیم فرسنگی ماهان در دامنه کوه های تیگران جلوه گری می کند و از یادگارهای عبدالحمید میرزا فرمانفرما - حاکم کرمان، در اوایل دوره قاجاریه است. گویند که چون خیرمرگ ناگهانی حاکم رابه ماهان بردند، بنایی که مشغول تکمیل سردر ساختمان بود، تغار گچی را که به دست داشت محکم به دیوار کوید و کار را رها کرده و فرار نمود آن طور که جای خالی یک کاشی همچنان بر سردر ورودی خود نمائی می کند. این باغ، دارای سردر و ورودی بسیار زیبا، عمارت شاه نشین و حمام می باشد. از قسمتهای ارزشمند باغ شبکه آبرسانی و حوض های آن

می باشد که در محور مرکزی باغ قرار دارد. در جلوی عمارت اصلی، حوض بزرگی با پنج فواره مشاهده می شود و آب این حوض که سرچشمه آن قنات معروف تیگران است به پاشویه سنگی اطراف آن ریخته و از آنجا به طرف ده شرشره آبشارگونه جاری می شود این شبکه آبرسانی از نظر طراحی، شاهکار محاسبه و دقت به شمار می رود.

۲- گنبد جلیه :

گنبد جلیه، در منتهی الیه شرقی کرمان در نزدیکی دوقبرستان صاحب الزمان و سیدحسن کرمان گنبد بزرگ و عجیبی از سنگ و گچ بنا گردیده که دست تپاول روزگار در تخریب آن کوتاه آمده است. این گنبد هشت ضلعی که گنبد که به گنبدگیری نیز شهرت دارد تماماً از سنگ است و عرض پی آن نیز در پایه به ۳ متری رسد. در هشت طرف آن هشت در معرض دو متر قرار گرفته که اخیراً برای مستحکم ساختن بنا و جلوگیری از تخریب آن درگا ههارا با سنگ مسدود کرده اند و فقط یکی را باز گذاشته اند. قسمت بالایی گنبد از آجر ساخته شده است و در داخل ظاهراً گچبری ها و تزئین کاریهایی وجود داشته که قسمت بالا ریخته و قسمت پائین را تخریب کرده اند. از تاریخ بنای این گنبد مطلبی ذکر نشده است سرپرسی سایکس در کتاب هشت سال در ایران می نویسد: از قبرستان که ردمی شویدی یک ساختمان هشت ضلعی سنگی خواهید دید که گنبدی به شکل دو هلال بر آن قرار گرفته و قطر داخل آن ۱۸ فوت و هر طرفی نیز ۱۸ فوت و نوک آن اجری و منتهی الیه آن دایره می باشد. این محل را جلیه می نامند و تنهها ساختمان سنگی کرمان همین گنبد جلیه است. ایرانیان معتقدند که این محل آتشکده یا مقبره یکی از زرتشتیان بوده و برخی نیز عقیده دارند که مزار سید محمد تاباشیری است. ولی نسبت اخیراً در بعضی نقاط تکذیب می کنند. برخی این گنبد را متعلقه به سلجوقیان می دانند. ولی این ادعا درست نیست. "جلی" تحریف یافته کلمه "گبری" است و بر طبق قواعد اشتقاقهای فارسی "گ" به "ج" بدل شده است قدمت این گنبد را از این کلمه که آن را گنبد "گبر" نیز گفته اند می توان حدس زد که شاید مربوط به پیش از اسلام باشد و از بناهای زرتشتی و گبری است گرچه استیل آن با استیل آتشکده تطابق ندارد از سبک معماری آن نیز استنباط می شود بنای مذکور مربوط به اواخر دوره ساسانی می باشد که اوائل اسلام معمیر و مرمت شده است و یائینکه در اوایل اسلام بالهام از معماری ساسانی بنا گردیده است. در ساخت این گنبد به جای آب از شیر شتر استفاده شده است که مورخان و معماران دلیل استحکام این بنا را همین امر می دانند. در اطراف این بنا جنگل کاری شده و درختان سرو و کاج آن جنگلی بانام جنگل قائم را تشکیل داده اند که از تفرجگاه های کرمان است این بنا در سال ۱۳۸۸ به موزه تبدیل شده است.

۳- مسجد امام خمینی: (مسجد ملک)

بزرگترین مسجد کرمان است که سابقه تاریخی آن به قرن پنجم هجری (در سال ۴۷۸ زمان توران شاه سلجوقی) می رسد. این مسجد با شبستان های متعدد و صحن وسیع و قنات مستوره (منسوب به نام دختر توران شاه) که آب آن روزگاری از میان مسجد عبور می کرد، جاذبه خاص خود را حفظ کرده است. برج آجری و سه محراب گچ بری شده، در این مسجد دیدنی است.

۴- مقبره خواجه اتابک: مقبره خواجه اتابک از بناهای قرن ششم هجری و آثار باستانی اواخره دوره سلجوقیان است. بنا از داخل چهار ضلعی و از خارج به صورت هشت ضلعی ساخته شده است. از عمده ترین ویژگیهای این بنا، خطوط کوفی و ثلث با گچ و آجر در نمای داخل آن می باشد.

۵- گنبدسبز:

اثر مذکور از مدرسه و آرامگاه قراخانیان کرمان تشکیل می شده که در حال حاضر تنها سردر ورودی مدرسه باقی مانده است. زیباترین اثر ایوان، کاشیکاری معرق آن است که در نوع خود بی نظیر است. همچنین دو ستون پیچکی شکل دو طرف ستون ایوان چشمگیر است.

۶- مسجد جامع :

یکی از زیباترین مساجد ایران است که دارای سردر رفیع، صحن، ایوان و شبستان می باشد. این مسجد در دوران حکومت امیر مبارزالدین محمد مظفر سر سلسله آل مظفر بنا گردیده است و تاریخ آن به موجب کتیبه سردر شرقی، ۷۵۰ هجری قمری است ارزشمندترین قسمت بنا، کاشیکاری معرق محراب و سردر شرقی مسجد است.

گنبد مشتاقیه (سه گنبد)

مشتاقیه مرکب از سه گنبد است که سه مقبره مشتاق علیشاه و شیخ اسماعیل و کوثر علیشاه رادر خود جای داده. لازم به ذکر است که قبل از تدفین عرفای یادشده، در این مکان مقبره میرزا حسین خان راینی حاکم کرمان (۱۲۰۲ هجری قمری) بوده که به دلیل ارتباط مشتاق و حسین خان، یاران او این مکان را ترجیح دادند. کاشیکاری و تزیینات داخل بنا چشمگیر است.

۸- مزار شاه نعمت اله ولی :

بخش اصلی آستانه شاه نعمت اله ولی که همچون نگینی بر تارک این دیار می درخشد، از یادگارهای احمدشاه بهمنی دکنی، از ارادتمندان شاه نعمت اله ولی است. و بقیه در زمان شاه عباس اول، محمدشاه و ناصرالدین شاه، ایجاد شده است.

۹- قلعه دختر و قلعه اندشیر:

در شمال شرقی و در داخل محدوده شهر کرمان بقایای دیدنی دو قلعه بزرگ به چشم می خورد. یکی "قلعه دختر" یا "قلعه گواشیر" است که به عنوان یکی از آثار معروف تاریخی شهر کرمان محسوب می شود. مولف جغرافیای کرمان معتقد است که در حدود ۲۲۰ سال پیش از میلاد، به هنگام فتح کرمان به دست اردشیر بابکان این محل گواشیر و مرکز ولایت کرمان بوده است این قلعه که در بیشتر تواریخ به نام "قلعه کوه" از آن یاد شده است، امروز فقط به نام قلعه دختر خوانده می شود و بر فراز صخره ای از سنگ قرار گرفته و بقایای آن هنوز مایه شگفتی بینندگان است. این قلعه متعلق به دوران ساسانیان می باشد، که بازمانده معبد آناهیتا و پرستش گاه ایزدباد در آن منطقه است. "آناهیتا" نگهبان آب ها، زنان، گیاهان و باروری بوده است. قلعه دیگر "قلعه اردشیر" است که این قلعه نیز در مجاورت قلعه دختر قرار دارد. قلعه اردشیر در بالای تپه مرتفعی واقع شده که با سطح جلگه قریب ۱۵۰ متر ارتفاع دارد. دیوارهای قلعه از خشت های بسیار ضخیم ساخته شده، که از ابعاد خشت های معمولی و متداول بسیار بزرگتر است. در فاصله بین دو قلعه ساختمانهای مثل قصر، عبادتگاه و... دیده می شود، از قطعات کاشی هایی که "میجر ساکس" در محوطه قلعه دیده، برمی آید که از ساختمانهای آن علاوه بر جنبه نظامی، جنبه بزمی نیز داشته و هنرهای ظریفه در تزئین آن دخیل بوده است. این قلعه منسوب به اردشیر بابکان است. اردشیر بابکان بنیانگذار شاهنشاهی ساسانی، در اوایل تشکیل حکومت مقتدر مرکزی، و پس از فروکش کردن شورش شهرهای داراب گردونی ریز در استان فارس به قصد بازپس گیری کرمان حرکت کرد. چون در آنجا حاکمی به نام بلاش (ولخش) از خاندان اشکانی بود و دم از استقلال می زد، اردشیر بابکان با او جنگید، او را اسیر و پسر خود را حاکم کرمان کرد.

۱۰- مجموعه کنجلیخان :

این مجموعه مشتمل بر: میدان، حمام، آب انبار، کاروانسرا، مسجد، ضرابخانه و بازار است که در نوع خود کم نظیر و شاید بی نظیر است در هر یک از این بناها ظرافتی به کار رفته که خودارزشی جداگانه محسوب می شود. وجود سنگ نوشته سردر ورودی حمام، به خط میرعماد، و دو عدد سنگ صورتی رنگ در قسمت شرقی و غربی حمام که طلوع و غروب آفتاب را براب آگاهی نمازگزاران نشان می داده، همچنین وجود سربهایی که به دستور گنجلیخان، در کف آب انبار بکار رفته بود تا در تابستان آب خنگ بماند و... از جمله ارزشهای این مجموعه به شمار می رود.

۱۱- مجموعه ابراهیم خان :

بانی مجموعه، ابراهیم خان ظهیرالدوله از حاکمان دوران پادشاهی فتعلی شاه است. این مجموعه از بازار، حمام، آب انبار، مدرسه و خانه مدرس یا خلوت، تشکیل گردیده و در ساخت آن تا حدود زیادی از فضاهای معماری صفویه الهام گرفته شده و هم اکنون به عنوان یکی از ارزشمندترین مجموعه ها و زیباترین آثار تاریخی کرمان محسوب می شود.

۱۲ - یخدان مویدی وزیرسیف :

آتشکده و موزه زرتشتیان کرمان

تنها موزه مردم شناسی زرتشتیان جهان در آتشکده شهر کرمان جای دارد. فکر بنیانگذاری موزه مردم شناسی زرتشتیان کرمان از سال ۱۳۶۲ همراه با بنیانگذاری کتابخانه انجمن زرتشتیان کرمان جان گرفت. ساختمان موزه در دهه ۱۳۷۰ به کوشش بهدینان فرزانه، هرمزدیار اشیدری و مهیندخت سیاوشیان پی ریزی و در سال ۱۳۸۰ پایان یافت. از کهن ترین اشیاء این موزه یک جلد کتاب دست نویس گاتها با پیشینه ی بیشتر از دویست سال و یک آتشدان دستی با تاریخ حک شده ۱۲۰۷ است.

از بخش های ارزشمند این موزه بخش فرتور و اسناد است که فرتورهای انجمن ناصری زرتشتیان کرمان و رفسنجان و فرتورهای سرشناسانی چون ارباب کیخسرو شاهرخ، میرزا برزو آمیغی، کشور خانم و پوراندخت در بین آنها ارزش بسیاری دارد.

بخشی از این موزه به انواع آتشدان، روغن سوز، پیه سوز و چراغ لاله را اختصاص داده شده است.

لباس‌های زنانه‌ای با دیرینگی ۵۰ تا ۱۵۰ سال و پیشینه‌ای که در اسناد هخامنشی تا ساسانی دیده می‌شود، گویای پوشش زنان زرتشتی است. مخنا، لچک، چارقد، کت، پیراهن و شلوار گلدوزی شده از انواع آن بوده و زیبایی ویژه‌ای دارند.

آرامگاه مشتاق علیشاه

گنبد مشتاقیه که به سه گنبد نیز شهرت دارد، از آثار دوران قاجار در شهر کرمان است که در گذشته در جوار قبرستان کهنه و خارج از حصار شهر قرار داشته است. این محوطه ابتدا مزار میرزا حسین خان جد اعلا سادات معروف به میرحسینی کرمانی بوده است. مشتاق در سال ۱۲۰۶ هجری قمری به جرم آن که قرآن را با نوای سه‌تار می‌خواند، سنگسار شد و جسد او را در کنار مقبره میرزا حسین خان دفن کردند که اینک این مزار معروف به مشتاقیه است. سه گنبد در سال ۱۲۶۰ قمری بر روی قبور مشتاق علیشاه، شیخ اسماعیل و کوثر علیشاه بنا گردید. آثار تزئینی مجموعه مشتاقیه که در قرن اخیر ساخته شده است شامل کاشی‌کاری، نقاشی، گچبری، کاربندی و مقرنس می‌باشد.

نتیجه‌گیری

یکی از شاخصه‌های توسعه هر کشوری مساوی با توسعه صنعت توریسم و جهانگردی آن کشور است چون تمام بخش‌ها بطور مستقیم با این صنعت مرتبط هستند، سیر و سیاحت و سفر از قدیمی‌ترین ارکان فعالیت‌های بشری بوده است. بشر در طول حیات خویش به منظور دیدار از مناطق و سرزمین‌های مختلف همیشه در تکاپوی مسافرت و عظیمت از نقطه‌ی به نقطه دیگر زمینه برخورد فرهنگی را به وجود می‌آورد و گاه موجب اشاعه و گسترش یک الگوی فرهنگی می‌شود. همواره انسان‌ها در پرتو حس کنجکاوی خویش به منظور دیدار از مناظر، زیبایی‌ها و دنیای ناشناخته بیگانه به این فکر و داشته شده‌اند که از منطقه و سرزمین خویش دل برکنده و به عظم دیدار، قصد مسافرت کنند. چنین روحیه و تفکری را می‌توان یکی از دلایل شکل‌گیری جهانگردی در جهان دانست به دنبال این نیاز و انگیزه‌ها در انسان همواره در دوران‌های مختلف انواع سیر و سفر شکل گرفته و همچنان تداوم یافته است. از طرف دیگر با رشد و توسعه وسایل ارتباط جمعی و امکانات ارتباطاتی در جهان بتدریج زمینه بسط سیر و سفر فراهم شده و ابعاد تازه‌ی به خود گرفته است و به لحاظ دارا بودن فواید اقتصادی و اجتماعی فراوان و مزایای مختلف ناشی از آن دولت‌ها و ممالک مختلف جهان به منظور فراهم کردن زمینه‌ی

مساعده و لازم برای گسترش سیر و سفر امکانات و تسهیلات مناسبی را تدارک دیده اند و لذا فعالیت های عمده یی تحت عنوان صنعت جهانگردی در جهان شکل گرفته است. امروزه صنعت جهانگردی دارای چنان اهمیتی شده است که تقریباً تمام کشورهای جهان به منظور معرفی و شناساندن زمینه ها و جاذبه های توریستی کشور خویش از هیچ کوششی دریغ نمی ورزند و هر روز با استفاده از تکنیک ها و ابزارهای جدیدی به تبلیغ در این زمینه می پردازند در واقع می توان گفت یکی از شاخصهای توسعه هر کشوری مساوی با توسعه صنعت توریسم و جهانگردی آن کشور است چون تمام بخش ها بطور مستقیم با این صنعت مرتبط هستند

در جهان امروز بودجه یی که به مسافرت و جهانگردی اختصاص دارد ۳ برابر بودجه یی است که صرف امور دفاعی و نظامی می شود و گردشگری پس از صنایع نفت و خودروسازی سومین صنعت مهم جهان محسوب می شود علی رغم آنکه شهر کرمان باستانی یکی شهر های مستعد در زمینه گردشگری محسوب می شود اما به دلایل بسیار رشد این بخش در کشور ما در مقایسه با دیگر کشورهای منطقه مطلوب و قابل توجه نبوده است.

نبود متولی امر مناسب، فقدان برنامه جامع گردشگری و جامعه آماری مناسب و توجه نکردن مسئولان به این صنعت که از اشتغال زایی بالایی نیز برخوردار است از عوامل اصلی و بازدارنده در توسعه صنعت گردشگری در ایران محسوب می شود شهر کرمان به دلیل برخورداری از شرایط متنوع آب و هوایی، تاریخ و تمدن کهن، آثار باستانی، مناظر بدیع و چشم اندازها و سایر امتیازات فرهنگی و اجتماعی (سنت ها، آداب و رسوم جذاب، تمدن ها، عشایر و صنایع دستی) و همچنین موقعیت خاص جغرافیایی در قاره آسیا دارای جایگاه ویژه یی است که می تواند آن را به قطب بزرگی از صنعت جهانگردی بین المللی مبدل سازد. به این دلیل صنعت گردشگری یا توریسم بزرگترین موتور محرک ایجاد اشتغال و درآمد است و کرمان یکی از مناطقی است که دارای پتانسیل خوبی در زمینه جهانگردی و سفر است. به عنوان نمونه جاذبه های فرهنگی و اجتماعی یعنی سنت ها و آداب و رسوم جذاب در میان مردم شهر کرمان و انواع و اقسام صنایع دستی و دستبافت های آنها می تواند یکی از دلایل جذب توریست در این منطقه باشد.

شهر کرمان منطقه یی است که از لحاظ آب و هوایی هم به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص دارای تنوع بسیار زیادی است و این تنوع در نوع آب و هوا، خود زمینه یی برای بازدید جهانگردان مختلف از زندگی مردم شهر کرمان ایجاد کرده است در حقیقت آشنایی با سنت ها و آداب و رسوم مذهبی و اجتماعی، موسیقی، جشن ها، رقاها، نوع پوشش و لباس و حتی غذا خوردن می تواند بیانگر فرهنگ کهن و قدیمی مردم این منطقه باشد. یکی از اقداماتی که باید برای رشد صنعت گردشگری در هر منطقه یی بخصوص شهر کرمان صورت گیرد ایجاد شهرک های توریستی با امکانات رفاهی، تفریحی، ورزشی، اقامتگاه ها، فروشگاه ها، مراکز تجاری و مراکز فروش، سیستم مجهز حمل و نقل سریع و... با الهام از فرهنگ و سنت ها و آداب و رسوم حاکم بر آن منطقه است با توجه به اینکه مهمترین عنصر در یک شهرک توریستی می تواند هتل و محل اقامت توریست ها باشد و در حقیقت هتلداری به عنوان پیکره اصلی صنعت گردشگری مورد توجه است بنابراین تامین محل اقامت و ایجاد تسهیلات لازم برای گردشگران، احداث هتل های جدید، مرمت و بازسازی هتل های موجود، تربیت نیروی انسانی کارآمد، به کارگیری تجهیزات لازم و ارتقای سطح خدمات در دستور کار مسئولان صنعت گردشگری هر کشوری باید لحاظ شود بنا به نقش و اهمیتی که طراحی فضاهای داخلی در هتل های توریستی دارد و اولین چیزی که توجه تماشاگر و توریست را در یک هتل به خود جلب می کند نما و چشم انداز دکوراسیون داخلی آن است می توان در طراحی و سیال و قسمت های مختلف هتل از مبلمان، تختخواب گرفته تا سالن غذاخوری، سالن پذیرش و... از زمینه های فرهنگی و سنت های بومی منطقه استفاده کرد.

به عنوان مثال می توان با گردآوری خصوصیات زندگی و هنر مردم منطقه کرمان اعم از منسوجات و دستبافت های آنها لباس ها، طرح ها، نقش ها و نوع زندگی شان اقدام به طراحی دکوراسیون داخلی یک هتل در شهرک توریستی کرد و مسلماً

از این زمینه های فرهنگی و سنتی اگر به گونه یی صحیح و درست و زیبا در طراحی داخلی هتل استفاده شود می تواند بسیار جذاب و دیدنی باشد و به نوعی مبین فرهنگ کهن و غنی در مردمان ایران زمین بخصوص در منطقه فارس باشد. همچنین صنایع دستی مردم بومی منطقه کرمان می تواند برای گردشگران و جهانگردان بسیار جذاب و جالب باشد. اهمیت صنایع دستی در دنیای امروز کاملا مشهود و مورد توجه و تانی است که تاثیر عمیق و شگرف آن را می توان از طریق صنعت جهانگردی مشاهده کرد.

جهانگردی گسترده ترین صنعت خدماتی است که بدون تردید در هزاره سوم میلادی با سرعتی بیش از گذشته گسترش خواهد یافت. بدون شک با توجه به اینکه ایران در جایگاه هفتم جهان از نظر جاذبه های توریستی قرار دارد حل مشکلات فرهنگی، خدماتی و زیربنایی ورود جهانگردان خارجی به کشورمان علاوه بر اینکه بخش عمده یی از مشکلات سیاسی ناشی از ضعف تعامل با دنیای خارج را حل خواهد کرد در حل مشکل اشتغال و افزایش رفاه عمومی نیز تأثیر بسزایی خواهد داشت و در حالی که صنعت جهانگردی با رشد بی سابقه وارد عصر جدید می شود مردم و مسئولان باید به صورت جمعی به فکر تحصیل سهم و جایگاه کشورمان در این موضوع باشند.

ارائه پیشنهادات و راهکارهای مناسب

امروزه اهمیت صنعت جهانگردی در کل دنیا بر همگان آشکار شده است لیکن آنچه که هنوز خلاء وجودی آن در کشور ما بیش از پیش حس می شود عدم ارائه راهکارهای اجرایی و نظری برای پیشبرد صنعت جهانگردی می باشد. در حال حاضر صنعت جهانگردی به عنوان بزرگترین و پردرآمدترین صنعت دنیا، جایگاه ثابتی را در برنامه ریزیهای توسعه اقتصادی و فرهنگی کشور ما را به خود اختصاص داده است و در این میان، کشورهایی که از توانایی های بالقوه در این زمینه بهره مند هستند و تلاش مستمری دارند تا سهم مناسبی از بازارهای توریستی را به خود اختصاص دهند. استان کرمان، بدلیل داشتن جاذبه های مهم جهانگردی در زمینه های گوناگون اکوتوریسم و توریسم فرهنگی، قادر است جایگاه بایسته و شایسته خود را در این میان به خوبی بیابد. بنابراین تحقق چنین امری تنها با اهمیت و روش نظری مسئولان امور ممکن است.

تغییر نگرش به مقوله گردشگری در بستر جامعه استانی ما نیاز به فعالیتهای ساختاری دارد تا بتواند ضمن تحکیم زیربنای این صنعت نوپا، افق های روشنی را نیز برای نسل آینده ترسیم کند.

پشتوانه فرهنگی و تاریخی در گستره این زمین بسیار غنی است که این سرزمین را در ردیف مهمترین مناطق صاحب جاذبه های گردشگری قرار داده است و این رتبه و مقام، مسئولیت سنگینی را بر دوش فعالان صنعت توریسم نهاده است تا با شناختن و ارائه راهکارهای لازم و ابزارهای مناسب بهره برداری از این صنعت، حضور فعال و مداوم در این عرصه داشته باشیم.

برخی از پیشنهادات و راهکارهای مناسب در جهت بهبود وضعیت این صنعت عبارتند از:

۱- دولت و مسئولین ذیربط بایستی با برنامه ریزی مناسب نیروها و سرمایه های انسانی متخصص در صنعت توریسم را شناسائی کرده و تلاش روزافزونی را برای افزایش توانمندی های آنها انجام دهد که این امر باعث افزایش اشتغال نیروی جوان بیکار جامعه می گردد.

۲- راهنمایان جهانگردی که در صف نخست رویارویی تمدن و فرهنگ هر کشور با گردشگران خارجی قرار دارند باید سطح اطلاعات این افراد در مورد تاریخ و فرهنگ منطقه بالا برده شده و آموزش های لازم را زیر نظر سازمان ایرانگردی برای راهنمای توریستها طی کنند.

۳- دولت و مسئولین ذیربط، شرایط مناسبی را برای سرمایه گذاران بخش خصوصی فراهم سازند تا از این طریق بتوانند به سرمایه گذاری در مناطقی که مناسب برای بهبود صنعت جهانگردی است تشویق شوند.

- ۴ - دولت با همکاری بخش خصوصی در زمینه ایجاد و تأسیس هتل‌های چند ستاره ، مهمانسراها و کمپ ها چه از لحاظ کمی و چه از لحاظ کیفی مطابق با استانداردهای بین المللی در تمام نقاط توریستی کشور و به تبع آن آموزش تخصصی کارکنان و مدیران هتلها می توانند در جذب جهانگردان تأثیر قابل ملاحظه ای داشته باشد .
- ۵ - آموزش و افزایش اطلاعات عمومی مردم و اصلاح دیدگاه آنها نسبت به جهانگردان به هر طریق ممکن بخصوص از طریق رسانه های جمعی می تواند باعث شود روزبه روز شاهد ورود بیشتر جهانگردان باشیم .
- ۶ - ارائه مدت زمان ویزای بیشتر به جهانگردان جهت بازدید از اماکن شهر کرمان می تواند باعث رضایت و جذب بیشتر جهانگردان شود .
- ۷ - برقراری امنیت بیشتر برای جهانگردان در مدت اقامتشان در شهر کرمان موجب آسودگی خاطر آنها و به تبع آن شاهد افزایش جهانگردان خواهیم بود .
- ۸ - کاهش اعمال محدودیتهای مذهبی ، پوششی ، خوراکی و بازرسی بی مورد در مورد جهانگردان باعث حضور بیشتر آنها خواهد شد .
- ۹ - بالا بردن کمیت و کیفیت تجهیزات شهری و بین شهری از جمله سرویس بهداشتی ، استراحتگاه ، رستوران و غیره .
- ۱۰ - اختصاص دادن تجهیزات بهداشتی ، درمانی برای جهانگردان در مدت اقامتشان در کرمان .
- ۱۱ - انتشار کتابهای مفید جهت اطلاع رسانی به جهانگردان به زبانهای زنده دنیا در مورد فرهنگ و تاریخ و آثار باستانی این منطقه .
- ۱۲ - سرمایه گذاری و تهیه فیلم هایی در جهت مبارزه با تبلیغات سوء بیگانگان در مورد ایرانیان .
- ۱۳ - هماهنگی هر چه بیشتر نهادهای دولتی و خصوصی که با صنعت جهانگردی مرتبط .

منابع :

- پژوهش های میدانی نویسنده